
Anotace

Hans-Georg Backhaus: Dialektik der Wertform: Untersuchungen zur marxschen Ökonomiekritik

2. vydání. Freiburg, Ça Ira 2011. 533 s.

Hans-Georg Backhaus u nás nepatří mezi debatované reprezentanty kritické teorie, byť jde o jejího pozoruhodného představitele. Tento autor studoval v šedesátých letech minulého století ve Frankfurtu u Theodora Adorna a pod přímým vlivem jeho dialektického pochopení kapitalistických sociálních forem zasvětil svůj akademický život, během kterého působil především ve Frankfurtu a Brémách, neortodoxnímu marxovskému výzkumu. Spolu s Helmutem Reicheltem je považován za zakladatele tzv. nového čtení Marxe (*Neue Marx-Lektüre*). Tento pojem zastřešuje skupinu badatelů druhé a třetí generace kritické sociální teorie, již se pokoušejí o systematickou rekonstrukci analytických kategorií v Marxově díle. Od konce osmdesátých let vycházejí anglické překlady některých Backhausových textů a jeho teoretická práce se stává předmětem diskuzí i za německými hranicemi.

Kniha *Dialektik der Wertform: Untersuchungen zur marxschen Ökonomiekritik (Dialektika hodnotové formy: Zkoumání Marxovy kritiky politické ekonomie)* je souborem sedmi rozsáhlejších Backhausových esejů z let 1970 až 1997. Všechny se jistým způsobem zabývají interpretací základních kategorií Marxovy kritiky politické ekonomie, jimiž jsou hodnota, peníze, význam kritiky atd. Backhaus se – podobně jako Marx – zabývá především aporiemi ekonomické vědy, která se svého předmětu chápe jako reality prostě dané, a ne jako kontradiktorně konstituované, historicky zvláštní společenské skutečnosti. V důsledku pozitivistické koncepce objektivit (Backhaus zde vychází zejména z Adornova a Horkheimerova chápání pozitivismu jako tendence, jež separuje studovaný jev od sociální totality, která je nutným předpokladem existence tohoto jevu) a nepochopení logiky dialektické expozice kategorií ve zralém Marxově díle nakládají ekonomové s Marxem scientistně: buď redukují jeho argument na soubor empiricky testovatelných hypotéz, či jej kritizují jako toho, kdo kontaminuje ekonomii metafyzikou, která do jejich vědy nepatří. Nejde však jen o tradiční ekonomy, ale i o ty marxisty, kteří zanedbávají Marxův důraz na kritiku mystifikovaných forem, v nichž se kapitalistická

společnost jeví, a *cum grano salis* tyto mystifikované formy přebírají. Tyto dezinterpretace však mají jistou oporu v Marxových textech. Marx usiloval o popularizaci svých myšlenek, pročež svou dialektickou metodu záměrně skrýval. Domníval se totiž, že sestup k jejím kořenům v klasické německé filosofii je pro širší publikum neschůdný a nepochopitelný. Proto se snažil ve formulacích *Kapitálu* potlačit filozofický (hegelovský) jazyk. Marxovi v tomto ohledu ostatně zcela neporozuměli ani jeho nejbližší spolupracovníci, jimiž byli Kugelmann či Engels.

Backhausova argumentace se vyznačuje nebývalou erudicí. Backhaus diskutuje své téma na základě mimořádně širokých znalostí nejen Marxova díla, ale i všech jeho myšlenkových zdrojů. I díky tomu je schopen přesvědčivě odhalovat problematické předpoklady, na nichž staví nejrůznější kritiky Marxe z pozic speciálních společenských věd – nejčastěji se jedná o ekonomii a sociologii –, neboť tyto vědy se snaží pouze podat vysvětlení sociálních jevů tak, jak je ve společnosti nalézají, aniž by uvažovaly o tom, co je konstituuje *qua* fenomény dané epochy. Zanedbávají tedy prostředkovanost jevů specifickou kapitalistickou konceptualitou, v níž dějinně existují. Backhaus proto chápe Marxův koncept kapitálu coby hodnotu, která existuje jako proces své vlastní expanze: růst hodnoty je konceptuální determinantou ekonomického procesu, jehož *telos* je dosažení zisku. Hodnota je proto vždy hodnotou v pohybu, zhodnocující se hodnotou. V polemice s představiteli parciálních vědních disciplín pak Backhaus koncipuje Marxovu kritiku pojmového určení kapitalismu jako kritiku kantovské věci o sobě, jíž si ekonomické či sociologické porozumění sociální praxi není vědomo. Je tomu tak proto, že nenahlíží ustavování společenské práce jako mediované abstrakcí ekonomického procesu, ale chápe se jí pouze v její bezprostřednosti. Marxův projekt analýzy sociálního vztahu práce a kapitálu je pak pro Backhause historicky konkrétní kritikou převráceně se jevících předpokladů společenské reprodukce a různých konceptuálních momentů, skrze něž se kapitalistická společnost ustavuje. Ostatně podtitulem *Kapitálu* je *Kritika politické ekonomie*. Tato kritika je zároveň kritikou konstitutivních presumpcí společenské reprodukce, jež z ní činí sociální reprodukci kapitalistickou. Marxova kritika se v tomto světle odhaluje jako imanentní kritika kapitalismu.

Backhausova *Dialektika hodnotové formy* je mimořádným příspěvkem k interpretaci Marxova díla, resp. ke kritické rekonstrukci Marxovy metody. Kniha nabízí nevšedně hluboký vhled do Marxova historického materialismu a do různých momentů dynamické konceptuální esence kapitalismu. V prostředí, kde se výklad Marxovy metody dosud často vulgárně redukuje na pojmy základny a nadstavby, bude její přínos o to větší. Tuto knihu lze doporučit vážným zájemcům o pochopení Marxovy analýzy kapitalismu či obecněji o metodologii kritické teorie. Porozumění Backhausovu argumentu však vyžaduje jistou obezřádnost s Marxovým dílem, kniha proto není příliš vhodná jako úvodní text do dané problematiky.

Martin Nový